

Er kirken en humanitær NGO?

I denne artikel, som gengiver indholdet af et foredrag i AC den 4. januar 2006, redegør forfatteren for en række af de problemstillinger, som Caritas og andre nødhjælpsorganisationer står overfor

Af Nik Bredholt

I Danmark er der næsten altid nogen, der kender noget til Caritas. Det er enten noget med tandlæger (caries) eller et hospital i Århus ... I Italien er det ganske anderledes. Der er Caritas-navnet kendt og respekteret, er med i TV og bliver citeret i pressen for dét, som vi kender Caritas for.

Caritas Internationalis (herefter CI) er et af verdens største humanitære netværk med 162 medlemmer, der arbejder i over 200 lande og territorier. CI er et netværk – en konfederation – af uafhængige medlemmer i både Nord og Syd. Det vil sige, at Caritas har et lokalt netværk i praktisk talt alle lande, undtagen ganske få som Nord Korea.

Caritas arbejder med hjælp til udvikling, nødhjælp og en bred vifte af sociale opgaver samt advocacy¹ på globalt og lokalt plan. Med advocacy mener jeg for eksempel, at Caritas har været aktiv i kampagnen op til det seneste WTO-møde i Hong Kong, hvor vi har arbejdet for en opgivelse af subsidier på bomuldsproduktion i Vesten. Vi skal i dag mest tale om nødhjælp, men det er værd for forståelsen af Caritas at vide, at Caritas i visse lande er en stor deltager inden for det, vi i Danmark forstår som social- og sundhedssektoren. For eksempel har Caritas i Tyskland mere end 400.000 ansatte og er den største arbejdsgiver efter staten.

Inden for nødhjælp er Caritas med enten i form af enkeltmedlemmers deltagelse eller som konfederation i alle større indsatsområder. For at nævne de mest prominente inden for de senere år:

Caritas var med fra de første dage i hjælpen til ofrene for jordskælvet i Pakistan i oktober og havde et nødhjælpsteam på 14 personer på stedet efter få dage. To lægehold fra Holland og Tyskland deltog også.

¹ En indsats, hvor man taler andres, specielt svage gruppers sag

I Mellemamerika var Caritas aktiv efter orkanen STAN og vulkanudbruddet i El Salvador.

Caritas er én af de største aktører i Darfur provinsen i Sudan, hvor Caritas har et samarbejde med det protestantiske netværk ACT.² I 2004 indsamlede Caritas Internationalis 23 mio. US\$ til arbejdet i provinsen, og appellen for dette år er på 14 mio.

Dertil kommer arbejdet med flygtninge fra Darfur i det østlige Chad, hvor Caritas Chad er ansvarlig for to af de største flygtningelejre på vegne af UNHCR,³ og netværket i 2004 samlede 2,2 mio. US\$.

Caritas var én af de største aktører i jordskælvet i Bam, Iran, i julen 2003, hvor Caritas både omdelte nødhjælpsrationer og genopbyggede flere små landsbyer i omegnen af Bam samt indsamlede 10,4 mio. US\$ til ofrene.

Caritas Internationalis samlede omkring 500 millioner US\$ til ofrene for Tsunami; en katastrofe, der netop i denne tid bringes i erindring, og som var speciel på mange måder, bl.a. med hensyn til omfanget af støtten.

Fra ovenstående burde det være klart, at Caritas ikke kun arbejder i lande med katolske befolkningsflertal. Caritas er særdeles aktiv i lande, hvor der i praksis ingen kirke er såsom i Nordkorea, hvor Caritas leder FALU,⁴ som er det største netværk, der implementerer for WFP⁵ i landet. Caritas er også aktiv i Afghanistan. Nogle gange er det nemmere for Caritas medlemmer at arbejde i lande uden en lokal Caritas eller kirke, da man derved slipper for hele den interne diskussion og hensyn, der skal tages.

Jeg arbejder i den Internationale Samarbejdsafdeling i CI's kontor i Vatikanet. Jeg arbejder med koordination af netværket i forbindelse med større katastrofer og med vores appel-system, der i 2004 samlede 82 mio. US\$, heraf 30 mio. alene til Afghanistan. Det siger sig selv, at ikke alle appeller er lige store. Jeg rejser en del og har deltaget i nødhjælpsmissioner til bl.a. Angola, Chad og Sri Lanka.

Den første Caritas blev oprettet i Tyskland for over 100 år siden, og oprettelsen er del af den ændring, der i øvrigt sker i kirken fra mest at arbejde med nødens symptomer til fra slutningen af det 19. århundrede også at beskæftige sig med nødens årsager. Industrialiseringen gav stødet til denne ændring, men ændringen i Vatikanets status fra en territorial magt til en symbolsk statsdannelse, som Vatikanet er i dag, har givetvis haft indflydelse. Tænk på, at den sidste dødsdom blev underskrevet af en pave så sent som i 1850'erne. Den første sociale rundskrivelse (encyklika) "Rerum Novarum" blev udsendt i 1891. Det havde næppe været muligt for Kirken at formulere sociallæren, hvis Kirken også havde statsmagt og millioner af undersåtter.

Kirken har som bekendt siden udviklet sociallæren, som er et sammenhængende grundlag for analyse af den virkelighed, der omgiver os. Sociallæren er på mange måder det teologiske grundlag for Caritas. En samlet udgave af Sociallæren er netop blevet redigeret af den pavelige kommission *Justitia et Pax*,⁶ som har til huse i samme kontorkompleks i Palazzo San Calisto som Caritas Internationalis.

Det karitative har fra Kirkens allertidligste dage være en del af Kirkens virke og stået centralt i dens selvforståelse.⁷ Teologisk er Kirken ikke en sand kirke uden karitativt arbejde. Ordenssamfundene

² ACT: Action by Churches Together

³ De forenede Nationers Flygtningehøjkommissariat

⁴ FALU: The Food Aid Liaison Unit, en sammenslutning af NGO'er, der arbejder i Nordkorea

⁵ WFP: Verdensfødevarerprogrammet, en organisation under De forenede Nationer

⁶ Jf. artiklen catholica.dk #1009-05.11.2004: Den katolske Kirkes sociallære

⁷ Ved onsdagsaudiensen den 18. januar 2006 oplyste pave Benedikt, at hans første rundskrivelse ville udkomme den 25. januar med titlen "Deus Caritas est" (Gud er kærlighed, jf. 1 Joh 4,8). I den forbindelse sagde paven, at "Kirken

op igennem tiden gjorde et enormt arbejde inden for det sociale felt, og missionsstationerne i den "nye" verden var og er ofte centre for udvikling. Der er sket meget inden for de sidste 100 år, hvor Caritas sammen med andre katolske organisationer såsom Jesuit Refugee Service og ICMC⁸ er blevet udviklet, men også på det humanitære felt generelt, hvor hele området efter aktionen i Etiopien i 80'erne og Bosnien i 90'erne er vokset eksplosivt.

Min arbejdstitel er spørgsmålet: Er Kirken en humanitær NGO? Jeg vil fokusere på, hvordan og hvorvidt Kirken er en del af den såkaldte humanitære sektor, og mindre på, hvorvidt Kirken er en NGO – et prædikat, som mange Afrikanske Biskopper gerne vil have sig frabedt. For at afklare spørgsmålet vil jeg som udgangspunkt kort præsentere de krav, der stilles til "god" nødhjælp, og derefter se på, hvordan vi som kirke arbejder inden for den ramme, og hvor spændingerne ligger. Endelig vil jeg sige lidt om, hvor arbejdet pt. bærer hen, og hvilke udfordringer jeg ser.

Nødhjælpsområdet er noget diffust. Der er ikke nogen egentlig uddannelse for nødhjælp, og selvom der findes nogle brancheorganisationer, er det bestemt ikke alle, der er med. Det ligger for så vidt i karakteren af frivillighed og massebetegnelsen NGO, "ikke-regeringsorganisation", at ikke alle kan sættes i samme bås. Caritas Internationalis er med i Steerings Committee for Humanitarian Response, SCHR, der er en sammenslutning af de "traditionelt" største organisationer og netværk, som leverer ca. 80 % af al nødhjælp fra ikke-regeringsorganer: Røde Kors, Oxfam,⁹ Red Barnet-alliancen, Action by Churches Together, Luthersk Verdensforbund, MSF¹⁰ og CARE,¹¹ men der er andre sammenslutninger som VOICE¹² og ICVA.¹³ SCHR medlemmerne skrev for lidt over 10 år siden en såkaldt *code of conduct*¹⁴ for de humanitære aktører. Jeg vil benytte denne liste som udgangspunkt for, hvad der er "god nødhjælp".

Code of Conduct for the Red Cross and Red Crescent Movement and NGO's¹⁵ – eller på dansk: Nødhjælpens 10 bud – lyder i Røde Kors' oversættelse (med enkelte kommentarer tilføjet i parentes):

1. Det humanitære bud kommer i første række (The humanitarian imperative comes first)
2. Hjælp skal ydes uanset modtagerens race, overbevisning eller nationalitet og uden nogen som helst kritisk forskelsbehandling. Prioriteringen af hjælp skal udelukkende ske ud fra behovsmæssige kriterier. (Spørgsmål om behov og kriterier kommer vi tilbage til)
3. Bistand må ikke anvendes til fremme af et særligt politisk eller religiøst standpunkt
4. Vi vil bestræbe os på ikke at blive redskaber for regeringers udenrigspolitik. (Et krav, der netop i disse år er blevet endnu mere relevant)
5. Vi vil respektere kultur og sædvane

som kirke, som fællesskab, også skal vise kærlighed på institutionel måde. Den såkaldte "Caritas" er ikke først og fremmest en organisation som andre filantropiske organisationer, men et nødvendigt udtryk for den dybe personlige kærlighedsgerning, hvorved Gud har skabt os, idet han i vore hjerter vækker tilskyndelsen til kærlighed som en afspejling af Gud Kærlighed, der skaber os i sit billede". – Rundskrivelsen, som efterfølgende er udkommet, er under oversættelse og vil snarest muligt udkomme på Ansgarstiftelsens Forlag. Red.

⁸ ICMC: The International Catholic Migration Commission har som opgave at have omsorg for flygtninge og fordrevne uden hensyn til religion, nationalitet eller etnisk oprindelse.

⁹ Engelsk nødhjælpsorganisation, der udviklede sig under og i kølvandet af Anden Verdenskrig

¹⁰ Médecins Sans Frontières (Læger uden grænser)

¹¹ International fond for frivillig ulandsbistand

¹² Et europæisk netværk af mere end 80 NGO'er, som er aktive indenfor området nødhjælp

¹³ International Council of Voluntary Agencies, en international sammenslutning af NGO'er, der arbejder for menneskerettigheder og bistandsarbejde

¹⁴ Dvs. et sæt etiske retningslinier for arbejdets udførelse

¹⁵ **Klik her** for at se den fuldstændige tekst til retningslinierne (engelsk)

6. Vi vil bestræbe os på at bygge nødhjælp på lokale ressourcer
7. Der skal findes måder, hvorpå modtagerne kan inddrages i forvaltningen af nødhjælp
8. Nødhjælp skal sigte mod at nedsætte den fremtidige sårbarhed over for katastrofer og opfylde grundlæggende behov
9. Vi står selv til regnskab både over for dem, vi forsøger at hjælpe, og dem, vi modtager ressourcer fra. (Det centrale her er, at vi også står til regnskab over for dem, som vi forsøger at hjælpe – og ikke kun over for donorerne, som vi rent juridisk er ansvarlige over for)
10. I vore informationsaktiviteter, reklame- og PR-virksomhed skal vi anerkende katastroferamte som værdige mennesker, ikke som stakkels mennesker, der skal hjælpes

Som medlemmer af SCHR har vi alle underskrevet nødhjælpens ti bud, hvilket også en masse andre organisationer har gjort. Da konsulentvirksomheder begyndte at skrive under, blev der sat visse formelle krav til underskriverne, men generelt er der det problem, at overholdelse af de 10 bud beror på organisationernes egen vurdering. Der er ikke nogen formel akkreditering og opfølgning.

God nødhjælp har også at gøre med den måde, man implementerer sin hjælp på, hvilket der også er udviklet standarder for, bl.a. The Sphere Project, Humanitarian Charter and Minimum Standards in Disaster Response.¹⁶ Disse er dog mere kvalitetsmål. For god ordens skyld vil jeg nævne, at Caritas også er med i dette arbejde. Jeg sidder som repræsentant for Caritas i Management Board for the Sphere Project som det kaldes.

Hvordan forholder katolsk hjælpearbejde sig til Code of Conduct?

Art. 1 – Caritas har ikke umiddelbart noget problem med første bud. Det er derfor, Caritas er etableret.

Art. 2 – Code of Conduct forudsætter objektive og ubundne vurderinger (assessments), udelukkende baseret på behov. Vurderinger afhænger meget af, hvem der ser (f.eks. ser World Food Program folk altid en løsning, der indebærer mad ...)

Hvad indebærer en objektiv vurdering af en krisesituation? Caritas er lokalt forankret, og har sine rødder i en lokal befolkning.

Det er meget at forvente af den enkelte befolkningsgruppe, der evt. befinder sig i nød, at den kan se og anerkende behov uden for sit eget område. En lokal kirke kan dårligt arbejde med hjælp, der i princippet ikke er bundet til et sted og en omstændighed. Kirkeligt nødhjælpsarbejde har en binding til en lokal constituency.¹⁷ I tilfælde af en bestemt begivenhed er konflikten der ikke, men der kan være spænding mellem det lokale og det globale niveau.

Inden for FN sker der netop i denne tid et arbejde for at opstille benchmarks for nødhjælp, dvs. objektive kriterier, der skal fastsætte, hvornår der skal sættes ind med katastrofebistand. Problemet er for os, at der er nød mange steder, og at en del appeller på trods af behov ikke er dækket i dag.

Art. 3 og 4 – Formelt er der ingen tvivl om, at Kirkens humanitære / karitative arbejde er uafhængigt af Kirkens mission og forkyndelse. "Den venstre hånd skal ikke vide, hvad den højre gør".¹⁸

Men det kan give vanskeligheder, når karitativt arbejde ses løsrevet fra mission/forkyndelse, hvilket kan give nid og en vis misundelse inden for lokalkirken, når katolikker ikke får del i hjælpen. (Pakistan – de kristne fik ikke del i hjælpen til Afghanistan eller var specielt udsat under jordskælvet,

¹⁶ **Klik her** for at se dette projekts hjemmeside (engelsk)

¹⁷ Lokalt administrativt område

¹⁸ Jf. Matt 6,3: Når du giver almisse, må din venstre hånd ikke vide, hvad din højre gør.

men de kristne er generelt udsatte i Pakistan. I Bam i Iran er der ikke kristne overhovedet, men de kristne er særdeles udsatte i Iran.)

En udfordring er endvidere, at Caritas' struktur med nationalt opbyggede netværk ikke er i harmoni med kanonisk ret, hvor "magten" ligger i bispedømmerne. Caritas' medlemmer er kun den nationale organisation i hvert land, mens de reelt implementerende organisationer i reglen ligger i de forskellige bispedømme-Caritas'er. Et dilemma er det således, når den formelle "magt" er givet til det nationale medlem, mens den reelle magt ligger hos biskopperne. Og et stort problem kan det være, når enkelte biskopper i bispekonferencen blander sig i detailspørgsmål i den nationale Caritas på vegne af deres eget bispedømme (som det f.eks. er sket i Angola).

Kirken er ikke fuldstændig neutral, men for så vidt bundet af flere forhold som f.eks. nævnte kanoniske ret, sociallærens bud om en fortrinsstilling for den fattige og hensyn til biskoppen. Kirkeligt arbejde risikerer at kollidere med krav om neutralitet i en passionsløs forståelse af neutralitet. Noget vil sige en Røde Kors-forstand, hvor der ikke tages stilling ligegyldigt hvad.

Den position hæmmer eller styrker advocacy afhængigt af den lokale kirkes situation – i den ekstreme version er Kirken (Kirkens hierarki) kædet sammen med magthaverne; F. eks. er ærkebiskoppen af Harare en tro støtte af Mugabe. Caritas oplevede også vanskeligheder i kroatisk Bosnien med hardline kroater, der ikke ønskede at se hjælp fra Caritas til serberne eller bosniakkerne.

En typisk fejlopfattelse er i øvrigt at tro, at Kirken er topstyret. Lige den modsatte situation er tilfældet; biskopperne gør, hvad de finder bedst i deres egne bispedømmer, og vi har ikke noget at skulle have sagt i den forbindelse.

Vi må endelig ikke glemme, at også biskopper kan være korrupte.

Caritas Internationalis er nok i Vatikanet, men uafhængig heraf. Daværende Johannes Paul II underskrev en såkaldt chirografo¹⁹ sidste efterår, i følge hvilken Caritas erklæres som del af den universelle kirkes tjeneste – til forskel for andre institutioner, der nok ligger i Vatikanet, men som ikke er del af tjenesten for den universelle kirke (fx Bambino Jesu hospitalet på Gianicolo). Caritas Internationalis' indgang til Vatikanet sker igennem Cor Unum.²⁰ Udgangspunktet for afklaring af vores status var risikoen for at skulle betale skat til den italienske stat.

Art. 5 – handler om respekt for kultur og sædvaner. Kirken er godt dækket ind med et globalt netværk.

Art. 6 og 7 – handler om at bygge hjælpen på lokale ressourcer og inddrage lokale i løsningerne. Caritas slagord er, at vi er til stede før katastrofen, under og efter.

Den traditionelle arbejdsdeling er, at donorerne er Caritas-medlemmerne i Nord, mens medlemmerne i Syd implementerer hjælpen. Har organisationerne i Syd ikke kapaciteten, må den opbygges ved kapacitetsudviklingsprogrammer.

Hvad vi ser i dag, er mere og mere selvbevidste kirkelige udviklings- og nødhjælpsorganisationer i Syd, særlig i lande med stærke kirker (Caritas Indien, Uganda, DR Congo). Det modsatte gør sig også gældende såsom i Angola.

Denne udvikling er delvist et resultat af en bevidst strategi fra Kirkens side for at styrke den lokale forankring. I Afrika udnævnes der afrikanske biskopper, i Asien asiatiske etc., hvor det netop i missionen typisk var europæere og vesterlændinge, der blev biskopper.

¹⁹ Italiensk, af latin chirographum, "håndskrevet". Traditionel betegnelse for visse dokumenter, hvorved en juridisk status anerkendes

²⁰ Det pavelige Råd for kristent Udviklingsarbejde

Samtidig er den traditionelle vestlige dominans med faglig, økonomisk og informationsmæssig overlegenhed på koalitionskurs med globaliseringen. Informationsstrømmen giver i dag folk i Syd mulighed for at kikke Nord i kortene.

Omvendt ser vi, at arbejdsfordelingen ændrer sig i disse år, hvor medlemmer fra Nord i stigende grad implementerer direkte i Syd, f.eks. i Darfur, men også i flere af de Tsunami-ramte lande. Det skaber spændinger, da medlemmerne i Syd derved ikke har styr på, hvad netværket gør i deres respektive lande, og finansieringen går forbi, uden at den kanaliseres igennem de lokale strukturer. Det er mit bud, at hvis ikke partnerskabsrelationen mellem medlemmerne i Nord og medlemmerne i Syd forandrer sig, så ligevægten i partnerskabet bevares, jf. artikel 6 og 7 i Code of Conduct, så vil sammenhængskraften i konfederationen være i fare. Det er trods alt ikke nok at dele identitet som katolsk kirke; der skal også være ligevægt i fordelingen af fordele og ulemper.

Magtforholdet kan også i fremtiden tage en uventet drejning; hvis de selvbevidste organisationer i Syd forstår at udnytte deres fordel, vil de kunne komme uden om de traditionelle mellemlid som for eksempel Caritas Danmark og gå direkte efter kontakten til Danida. Måske er den situation ikke så langt væk endda. Alle vil gerne have gode partnere, også Danida.

Som en sidebemærkning kan jeg nævne, at MSF²¹ er skeptiske over for netop budet om lokal forankring. De ser en modsætning til første bud om det humanitære imperativ og mener, at dét at redde menneskeliv går forud, og hvis det kun kan gøres med eksperter, der flyves ind, så må det være sådan.

Art. 9 – handler om at stå til regnskab. Der pågår i disse år et arbejde, der i sit udgangspunkt hed "The ombudsmand project" efter det gode danske ord "ombudsmand", men i dag kaldes "The humanitarian accountability partnership".²² Ideen er at give dem, vi forsøger at hjælpe, en mulighed for at gøre indsigelser, hvis hjælpen er for dårlig. Det er en rettighedsbaseret tankegang, der kræver, at der eksisterer klart definerede krav til nødhjælp og en form for mellemlid, hvor de, der modtager hjælp, kan klage, hvis de er blevet dårligt behandlet. Det er vanskeligt at afklare ansvaret; hvem kan stå til ansvar for, hvad Caritas gør? Det er ikke muligt at gøre for Caritas Internationalis fra centralt hold. Dertil kommer en meget begrænset deltagelse af organisationer i Syd i dette arbejde.

Art. 10 – Caritas gør et pænt stykke arbejde for at fastholde en værdig informationsaktivitet, vil jeg mene. Det er dog ikke tilfældet for alle kristne nødhjælpsorganisationer, hvoraf nogle er meget aggressive og i realiteten konkurrerer med Caritas om katolikkernes støttekroner. F.eks. får World Vision²³ i USA flere penge fra amerikanske katolikker end Caritas USA.

Til sidst nogle perspektiver for arbejdet.

Nødhjælp er blevet "big business", og hvad deraf følger af bureaukrati, korrupsion, politik og konkurrence/overlevelseshæft mellem nødhjælpsorganisationer. Caritas og andre kirkelige organisationer i verden kan ikke sige sig fri for denne udvikling. Uheldige dispositioner kan udsætte Kirken for kritik, da Kirken som sådan vil blive holdt ansvarlig, også selvom der økonomisk og juridisk ikke er bindinger mellem en biskop og en Caritas.

Generelt er der problemer med politisering af hjælp (artikel 4 i Code of Conduct), hvilket ikke kun gælder for Caritas. I forbindelse med krigen i Kosovo, blev en krig erklæret i den humanitære indsats' navn.

²¹ Médecins Sans Frontières (Læger uden grænser)

²² **Klik her** for at se organisationens hjemmeside (engelsk)

²³ En international kristen, ikke-katolsk nødhjælpsorganisation med base i USA

I de senere år er der kommet flere "store" trosbaserede nødhjælps- og udviklingsorganisationer; ADRA,²⁴ Islamic Relief,²⁵ allerede nævnte World Vision og World Concern.²⁶ Den udvikling skaber en særlig udfordring for de "gamle" organisationer, hvor det pludselig bliver vigtigt at definere, hvad "god" trosbaseret hjælp er. Her står Caritas i samme situation som protestantiske organisationer.

Behovet for identitet er også til stede blandt de medlemmer af netværket, som ikke traditionelt er tæt på Kirken f.eks. CORDAID, Caritas i Holland. Med strategiske analyser af organisationen genopdager man rødderne, og pludselig er det management-konsulenterne, der advokerer for en stærkere katolsk identitet – for det er det katolske præg, som er organisationens egenart! Det er gået op for mange, at hvis det katolske ikke vedligeholdes, så mister organisationen sin egenart og derved sit grundlag.

Kirken er godt rustet til udfordringen fra globaliseringen:

- Kirken er global i ordets egentlige forstand og samtidig lokalt forankret
- Kirken har veldefinerede værdier med en holdbar teologisk overbygning – ikke blot humanisme
- Meget tyder på, at de organisationer, der har været i stand til at udvikle effektive partnerskaber med rodfæstede lokale grupper, i fremtiden vil have en fordel frem for dem, der identificeres med fremmede dagsordner; dvs. det vil blive afgørende for de vestlige NGO'er at være del af netværk, som virkelig er lokalt forankrede.
- Traditionen for økumeni vil blive en styrke

Er Kirken en humanitær NGO? Kirken er ikke i modstrid med noget af de nævnte 10 bud, om end spændinger eksisterer inden for flere områder. Det afgørende dilemma er relationen mellem det overnationale / globale niveau og det lokale.

Jeg vil slutte med en fortælling fra jordskælvet i Bam. En kvinde, der blev hjulpet af Caritas, spurgte, om hun kunne få en bibel, hvilket klart blev afvist med henvisning til Code of Conduct. Caritas-medarbejderen, en Italiensk nonne, der arbejdede i Iran, spurgte vedkommende, hvorfor hun gerne ville have en bibel, hvortil der blev svaret, at hun gerne ville forstå, "hvad det er, der gør, at I hjælper mig". Som Caritas er vi nok i den humanitære business, men vi er ikke kun del af denne sektor – vi er også del af noget større.

Klik her for at udskrive artiklen (printerens skal være tændt)

Klik her for at sende artiklen til en ven eller bekendt (Outlook skal være startet)

Klik her for at komme til forsiden af catholica.dk

²⁴ Adventist Development and Relief Agency, international nødhjælpsorganisation inden for Adventistkirken, oprettet 1956 under navnet SAWS (Seventh Day Adventist World Service), i 1984 ændret til ADRA

²⁵ International muslimsk nødhjælpsorganisation, oprettet 1984 i England

²⁶ Kristen nødhjælpsorganisation med base i Seattle, oprettet 1955.